

stem van
de expert

Lukas Pairon

Lukas Pairon studeerde filosofie in Zwitserland en pedagogische wetenschappen in Parijs. Hij werd artistiek directeur voor hedendaagse muziek en dans bij het Festival van Vlaanderen (Gent en Brussel) en was ook oprichter en algemeen directeur van Walpurgis, een productiehuis voor hedendaagse kameropera en muziektheater. Van 1994 tot 2012 was Lukas Pairon algemeen directeur van het ensemble voor hedendaagse muziek Ictus. In 2005 richtte hij Music Fund op, een organisatie die jonge muzikanten en muziekscholen in ontwikkelingslanden en in conflictgebieden steunt. Tussen 2009 en 2012 leidde hij het initiatief 3dePartij, een uitwisselingsprogramma tussen vredes- en mensenrechtenactivisten uit Israël en Palestina, en 18-jarige jongeren uit Antwerpse scholen. Lukas Pairon is mede-oprichter en voorzitter van Glazza, een organisatie die artistieke en educatieve projecten in visuele kunsten in Gaza steunt. Momenteel is hij ook doctoraal onderzoeker aan de UGent over de betekenis van muziek maken voor jongeren in een gewelddadige omgeving.

“Positief fatalisme” waar vooruitgang zoek lijkt

We leven in een wereld waarin we liefst geen *change victims* zijn, maar *change agents*. Wat betekent dat echter voor hen die in een omgeving leven die hen enorm beperkt, waarin ze als individu weinig of niets kunnen veranderen? Ik heb twee zulke omgevingen voor langere tijd van nabij kunnen meemaken: de extreme

“Als we aan *fatalisten* denken, denken we aan mensen die een sombere toekomstverwachting omarmen.”

armoede en corruptie van miljoenen Congolezen in Kinshasa, en de afgesloten situatie van de Palestijnen in Gaza. Mensen zoals ik, die in dergelijke complexe omgevingen werken, kunnen een heel andere kijk krijgen op situaties die hen op het eerste gezicht volslagen uitzichtloos lijken.

Als we aan ‘fatalisten’ denken, denken we aan mensen die een sombere toekomstverwachting omarmen. In Kinshasa – en ook in Gaza – heb ik echter ‘positieve fatalisten’ leren kennen. Daarover wil ik hier vertellen.

In Kinshasa leeft de meerderheid van de bevolking, miljoenen mensen, met minder dan 2 dollar per dag, terwijl het leven er best duur is. De armoede is er voor velen extreem. Bovenop de zorg om te overleven, moeten ze ook rekening houden met politici, politie en leger, die voor de bevolking zouden moeten zorgen en hen beschermen,

maar hen vaak lastigvallen of bestelen, of erger... Velen functioneren er in een overlevingsmodus.

Tijdens mijn lange verblijf in Kinshasa heb ik me – vanuit mijn perspectief van Europese middenklasser – dikwijls afgevraagd waar de jongeren en jonge volwassenen met wie ik mijn onderzoek deed, in godsnaam de energie en motivatie vandaan haalden om hun muziekstudies vol te houden, terwijl hun leven bepaald bleef door miserie, armoede en onveiligheid. Ze verbeteren er hun financiële situatie niet of amper mee. Muziek maken moet voor deze mensen op een plek als Kinshasa dus echt iets heel bijzonders betekenen.

Ik was dit alles voor de zoveelste keer aan het overdenken, toen ik in Kinshasa vanuit het raam van mijn taxibusje “*l'espoir fait vivre*” (hoop doet leven) geschreven zag op één van de *esprits de mort* – taxibusjes in Kinshasa, die

zo genoemd worden omdat ze zich in erg slechte staat bevinden en vaak de oorzaak zijn van ongevallen, dikwijls met de dood als gevolg. Congolezen hebben veel humor, misschien om de puinhoop te compenseren waarin ze zich bevinden. Maar zou het kunnen dat mijn jonge Congolese vrienden de werkelijkheid en de – in mijn ogen – uitzichtloosheid ervan anders bekijken? Dat blijkt inderdaad zo, tot op zekere hoogte.

Ik heb tijdens mijn driejarig onderzoek in Kinshasa ontdekt hoe de mensen daar een nieuwe betekenis toekennen aan het begrip 'normaliteit'. Op een bepaalde manier zijn de extreme armoede en de moeilijke levensomstandigheden die eruit voortvloeien 'normaal' voor hen. Ik had dit ook al ervaren in Gaza, waar 'normaliteit' betekent: er gewoon zijn en proberen er het beste van te maken, elke dag opnieuw. Hoe moeilijk voorstelbaar ook voor mensen buiten deze situatie, toch vormt de ellende van Kinshasa voor de inwoners een onvervreemdbaar aspect van de 'normaliteit'. Vele Congolezen zijn ongelooflijk fatalistisch en gelaten

ten opzichte van de situatie waarin ze leven. Dit is een verdedigingsmechanisme dat alle mensen gemeen hebben: de situatie waarin we leven zoveel mogelijk accepteren en proberen, vanuit de creativiteit en energie waarover we blijven beschikken, onze omstandigheden te verbeteren, of tenminste makkelijker te maken om ermee om te gaan.

De Oostenrijkse psychiater Viktor Frankl, die de Holocaust overleefde, beschrijft hoe het lot minder kans krijgt om ons leven te bepalen als we in staat zijn het te omarmen. Hij schreef dit over de zoektocht van mensen naar zingeving: *"Any attempt to restore a man's inner strength in the camp had first to succeed in showing him some future goal. In Nietzsche's words: He who has a 'why' to live for can bear with almost any 'how'."*¹

Er zijn zoveel redenen om gewelddadig te worden in extreme ellende. Veel jonge mensen voelen zich verloren. Geweld kan zo een *fast lane* lijken naar meer

¹ Viktor Frankl, *Man's Search for Meaning*, 1946, p.76

© RODRICKBEILER - ISTOCK

controle over het eigen leven. Helaas leidt deze weg velen in een vicieuze cirkel, waardoor een aantal zelfs aan hun einde komt.

Het is de zoektocht om het leven terug te vorderen die de jonge muzikanten in mijn studie in Kinshasa drijft om muziek te blijven maken. Dat zeggen ze mij. Als er enige waarheid schuilt in de idee dat muziek maken een *stepstone* kan zijn om op een alternatieve manier controle te krijgen over een chaotische, ellendige en extreem armoedige situatie, dan dient dit grondig bestudeerd te worden. Ik vond er veel romantisch 'discours' over, maar weinig of geen ernstig onderzoek.

De chaos, ellende en bittere armoede van Kinshasa zullen zeker niet verdwijnen door muziek te maken, maar de deelnemers aan ons onderzoek vertellen ons dat het iets waardevols in hun leven

“De zoektocht om het leven terug te vorderen drijft de jonge muzikanten in Kinshasa om muziek te blijven maken.”

brengt. Dat is waarom deze jongeren het volhouden muziek te studeren en te maken, zelfs als dit slechts een erg kleine financiële winst oplevert.

Ik heb dankzij mijn onderzoekservaring in Kinshasa en dankzij mijn medewerking aan de projecten van Music Fund en Glazza, vele malen een bevoorrechte waarnemer kunnen zijn van de vastberadenheid van jonge mannen en vrouwen die niet ‘onteigend’ willen worden door de grenzen die hen opgelegd worden door armoede (Kinshasa) of conflicten (Gaza). Het gaat om jonge mannen en vrouwen die binnen een fysieke *bondage* hun dierbare geestelijke vrijheid bewaken en bewaren. Ze hebben besloten om hun leven op een dieper niveau te leven dan slechts ‘overleven’. Ze vinden hiervoor de kracht en de energie door zich tenminste gedeeltelijk neer te leggen bij het lot en de begrenzing van hun mogelijkheden. Laten we dit ‘positief fatalisme’ noemen.

Stéphane Hessel schreef in *Geloven in het onwaarschijnlijke* over de rol van de kunsten hierin: dat ze “het bewijs zijn dat er een rijk is waar wij tot ontplooi-

ing kunnen komen en waar we niet meer overgeleverd zijn aan de willekeur van de krachten waartegen we strijden, waarmee we vechten. Het is een ander rijk. Dat van de kunst, van de verbeelding. Of anders gezegd, van iets wat geen betrekking heeft op een concrete materiële werkelijkheid, maar haar overstijgt en ons in een positie brengt waarin we kunnen dromen.”

LUKAS PAIRON
GAZA, JUILLET 2016

www.musicfund.eu
www.glazza.eu
www.walpurgis.be
www.ictus.be

Deze tekst is een herwerkte versie van een artikel dat eerder in *Rekto:Verso* verscheen

n'GO

Tweemaandelijks e-zine uitgegeven door Echos Communication
Rue Coleau, 30 - 1410 Waterloo - België
+32(0)2 387 53 55

Verantwoordelijke uitgever
Miguel de Clerck

Hoofdredacteur
Sylvie Walraevens

Redactie
Pierre Biélande
Sandra Evrard
Sylvie Walraevens

Vormgeving
Bertrand Grousset

Lay-out
Thierry Fafchamps

Vertaling
Laurence Clays, Julie Hulstaert,
Michiel Roelandts

Taalcorrectie
Naomi Leclercq

Met de steun van:

DE BELGISCHE
ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Institute of NeuroCognitivism
SHARPEN UP YOUR PROFESSIONAL SKILLS

Abonneer u gratis op het magazine. Klik hier!

Vind Echos Communication op het Internet
www.echoscommunication.org